

MEMORIA ISTORIEI CA PERMANENȚĂ A DOMNIEI LUI ȘTEFAN CEL MARE

Maria Venera Rădulescu

A doua jumătate a secolului al XV-lea din istoria Moldovei, perioadă de dezvoltare economică și înflorire culturală de excepție, ce înscrie creații artistice cu valoare de capodopere, este marcată, în același timp, de eroism și jertfe pentru apărarea hotarelor și a credinței creștine.

Suveranul statului, Ștefan cel Mare, se remarcă prin abilitate politică, rafinament diplomatic, capacitate de a organiza armata.

Marele voievod își trăia cu maximă intensitate anii de domnie, conștient fiind de răspunderea ce o avea pentru viitorul țării, pentru memoria istoriei.

Într-o agitată și nesigură perioadă pe scena europeană, Moldova, un stat relativ tânăr, era consolidat și dobânda o importantă dimensiune internațională.

Strateg pe câmpul de luptă, Ștefan era la fel de bun strateg în toate treburile țării. Știa prea bine că o bătălie putea fi victorioasă, incertă sau putea fi pierdută, dar poporul nu va putea fi nicicând robit atâta timp cât va avea un conducător autoritar, iar Biserica va fi puternică.

Izbânzile erau dobândite „cu voia lui Dumnezeu”, iar piosul voievod își arăta smerenia și recunoștința prin slujbele de mulțumire către puterea divină, prin ctitorirea unor minunate lăcașuri de cult, pe care le va înzestra cu nenumărate danii.

În anul 1466, voievodul se hotărâse să ridice mănăstirea Putna. Se gândea, probabil, s-o târnosească la împlinirea a zece ani de la luarea domniei. Momentul este consemnat lacunar în „Letopisețul de la Putna” (II): „*În anul 6974 <1466> iulie 10, s-a început să se zidească, cu ajutorul lui Dumnezeu, sfânta mănăstire a preasfintei născătoare de Dumnezeu, la Putna*”¹ Cel care va face conexiunea între acest eveniment și anii de domnie ai voievodului Moldovei va fi cronicarul Grigore Ureche: „*Iară în al zecilea an al domniei sale, în anii 6974 (1466), iulie 10, au început a zidi mănăstirea Putna, spre slava lui Dumnezeu și a Preacuratei Maicii Fecioarei Maria*”²

Campaniile militare conduse de voievod, precum și prelungirea lucrărilor edilitare ale mănăstirii vor avea ca rezultat sfințirea bisericii abia în anul 1470. „Letopisețul de la Putna” (I) relatează că, după biruința asupra mulțimii de tătari în lupta de la Lipniți, lângă Nistru, din 6978 <1470> august 20, Ștefan voievod, „*s-a întors și a venit și a sfințit hramul preasfintei născătoare de Dumnezeu cel de la Putna, cu mâna preasfințitului mitropolit chir Theoctist și a episcopului Tarasie și a egumenilor tuturor mănăstirilor și a clerului preoțesc în număr de 64, septembrie 3, în vremea arhimundritului Ioasaf*”³. Ziua era chibzuit aleasă, deoarece la 8 septembrie urma sărbătoarea Nașterea Fecioarei Maria, iar la 14 septembrie, sărbătoarea Înălțarea Sfintei Cruci. În acele zile, la Putna se puteau ține, după ritual, slujbele acestor mari sărbători creștine, iar voievodul și mitropolitul se puteau întoarce la Suceava pentru a fi prezenți la slujbele ce se oficiau la Mitropolie.

Ne putem imagina fastul zilei de 3 septembrie 1470, fast impus de prezența domnului, a clerului de rang înalt și desigur a marilor boieri, pioșenie pentru toți cei adunați *ad hoc*. Cu acel prilej voievodul Ștefan cel Mare a făcut danie Mănăstirii Putna o minunată cădelniță, lucrată în argint aurit de către un maestru al orfevrăriei, probabil din Transilvania⁴. Cădelnița are incizate câteva elemente de o extremă importanță documentară. În partea inferioară a cupei se află inscripția de danie cu data de 12 aprilie 6978 (1470), iar pe lobiile piciorului sunt gravate două steme: stema Moldovei, capul de bour, cu atributele aferente și stema dinastică a voievodului, reprezentată printr-un scut despicat, mobilat în primul câmp de o cruce și o rozetă cu șase petale, așezate în pal, iar în cel de al doilea de trei fascii.

Istoricii de artă care s-au ocupat de această piesă au evidențiat calitățile sale plastice: „*O lucrare remarcabilă, specific transilvăneană, e în schimb cădelnița de argint aurit din tezaurul mănăstirii Putna, făcută la comanda lui Ștefan voievod în 12 aprilie 6978 (1470), după cum arată pisania slavonă gravată pe cupă (...)*”⁵. Amintim că data de 12 aprilie era ziua în care Ștefan cel Mare îl biruise pe Petru Aron: „*În anul 6965 (1457), luna aprilie 12, marșea mare, a venit Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, împotriva lui Aron voievod, la locul numit Hreasca, la Doljești și a biruit Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu și a luat schiptrul Moldovei*”⁶.

Cădelnița, prețioasă danie, memora, prin inscripție, ziua izbânzii, ziua când Ștefan cel Mare devenise suveranul Moldovei.

Ctitoriile din anul 1486, precum Biserica Sf. Cruce de la Pătrăuți sau Biserica Sf. Mucenic Procopie de la Bădeuți - Milișăuți (azi dispărută), iar un deceniu mai târziu, în 1497, Biserica Nașterea Maicii Domnului de la Mănăstirea Tazlău, Biserica Înălțarea Domnului de la Mănăstirea Neamț sau Biserica Sf. Ioan Botezătorul de la Piatra Neamț (1497-1498), ne duce cu gândul la aceeași intenție a voievodului de a aduce slavă puterii divine, la împlinirea fiecărui deceniu ce se scurgea de la urcarea sa pe tronul Moldovei.

În 1507, la trei ani de la moartea marelui voievod, urmașul la tron, Bogdan - Vlad (1504-1517), trebuie să fi făcut, după obiceiul creștinesc, o slujbă de pomenire la mormântul tatălui său de la Putna. În acel an, Bogdan - Vlad dăruia mănăstirii amintite un evangheliar, ferecat în argint aurit, piesă comandată de Ștefan cel Mare dar terminată, după cum arată inscripția, la 5 mai 7015 (1507)⁷. La 2 iulie urma, desigur, comemorarea voievodului dispărut.

Fiecare obiect de danie venit din partea casei voievodale, fiecare ctitorie, are o semnificație aparte.

* * *

Ștefan cel Mare își sărbătorea izbânzile aducând, prin impresionante slujbe, mulțumire lui Dumnezeu, iar vitejii oștirii moldovene erau răsplătiți cu nenumărate danii.

Despre luarea Chilieii în 1465 aflăm din cronici: „*În anul 6973 (1465), luna ianuarie 23, joi, la miezul nopții, a intrat Ștefan voievod în Chilia și a împresurat cetatea. Și a petrecut aici joia cu pace, iar vineri dimineață au lovit și au început să bată cetatea Chilieii. Și așa au bătut toată ziua și s-au luptat până seara. Iar sâmbătă*

s-a predat cetatea și a intrat Ștefan voievod în cetate, cu voia lui Dumnezeu. Și a rămas acolo trei zile, veselindu-se și laudând pe Dumnezeu și împăciuind pe oamenii din cetate (...). Și apoi s-a întors cu toată oastea sa în cetatea sa de scaun a Sucevii. Și așa a poruncit mitropoliților și episcopilor săi și tuturor preoților, să mulțumească lui Dumnezeu pentru ce i-a fost lui dăruit de Dumnezeu cel prea înalt, Savaoth, care se odihnește pe heruvimi⁸

Lupta purtată cu Radu cel Frumos în anul 6981 (1473) și luarea cetății Dâmbovița este relatată astfel: „*La 24 ale aceleiași luni (noiembrie n. n.), miercuri, a luat Ștefan voievod cetatea și a intrat în ea. Și a luat și pe doamna lui Radu voievod și pe fiica lui, care-i era singura născută și toate comorile lui și toate veșmintele lui și toate steagurile lui. Și a rămas acolo trei zile, veselindu-se. Și apoi s-a întors la cetatea sa de scaun a Sucevii. Și atunci mitropolitul cu tot clerul bisericesc i-au făcut o întâmpinare minunată și frumoasă, dar mai ales proslăvind pe Dumnezeu pentru toate câte dăruise robului său, Ștefan voievod. Și atunci a făcut acolo mare ospăț mitropoliților și vitejilor săi⁹*

Intrarea triumfală a voievodului și a vitejilor moldoveni în cetatea de scaun a Sucevii era, de fiecare dată, generatoare de emoții, bucurie, entuziasm general, constituia factorul catalizator al voinței întregului popor. Într-un studiu recent, istoricul ieșan Ștefan S. Gorovei atrăgea atenția, fără a insista mai mult, asupra acelor „*entrée royale*” ale voievodului Moldovei¹⁰

Lupta și biruința de la Vaslui (Podul Înalt) sunt descrise de cronicarul Curții Domnești prin slove de o mare încărcătură emoțională, pline de semnificație asupra importanței momentului politic: „*În anul 6983 (1475) ianuarie 10, marți, a fost război la Vaslui cu puterile turcești și a biruit atunci Ștefan voievod cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul lui Isus Hristos, fiul lui Dumnezeu cel viu, care s-a născut din preacurata fecioară spre mântuirea noastră. Și le-a dat Dumnezeu pe acele limbi necredincioase în ascuțișul săbiei (...). Și steagurile lor și cu schiptrele cele mari au fost luate, mai mult de 40 de schiptre. Și s-a întors Ștefan voievod cu toți oștenii lui ca un purtător de biruințe în cetatea sa de scaun a Sucevii și i-au ieșit în întâmpinare mitropoliții și preoții, purtând sfânta evanghelie în mâini și slujind și laudând pe Dumnezeu pentru cele ce au fost ca dar de la cel prea înalt și binecuvântând pe țar: „Să trăiască țarul”. Și a fost atunci veselie între oameni și la toate domniile dimprejur și la toți creștinii dreptcredincioși, căci a biruit domnul limbile păgâne cu mâna robului său, Io Ștefan voievod. Și însuși Ștefan voievod a făcut atunci mare ospăț mitropoliților și vitejilor săi și tuturor boierilor săi, de la mare până la mic. Și a dăruit atunci multe daruri întregii lui oștiri și laudând pe Dumnezeu pentru cele ce au fost¹¹*

Un alt moment din istoria militară a Moldovei este confruntarea cu Țepeluș. Cronicarul narează amănunțit evenimentele: „*În anul 6989 (1481), luna iulie 8, duminică, a fost război cu muntenii și cu Țepeluș la Râmnic și a biruit iarăși Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu și cu rugăciunile preacuratei maicii lui Dumnezeu și ale tuturor sfinților și cu rugăciunea sfântului și slăvitului mare mucenic Procopie (...). Și domnul Ștefan voievod de acolo s-a întors ca un purtător de biruințe cu toată oastea sa și cu toți boierii săi în cetatea sa de scaun a Sucevii. Și acolo atunci domnul Ștefan voievod a făcut mare ospăț mitropolitului și episcopilor și boierilor*

săi și întregii lui oștiri. Și a instituit atunci mulți viteji și a dăruit atunci multe daruri și îmbrăcăminte scumpe boierilor săi și vitejilor și întregii lui oștiri. Și pe toți, după vrednicie, i-a slobozit, pe fiecare la ale sale și i-a învățat să laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu pentru cele ce au fost, pentru că de la Dumnezeu au fost cele întâmplare”¹².

Victoriile erau uneori aniversate, după un anumit număr de ani, dorindu-se a se păstra astfel în memoria istoriei sacrificiile și voința unui neam.

După victoria din 1475, Curtea Domnească de la Vaslui va cunoaște o perioadă de distrugerii și incendieri cauzate de atacuri turco-tătare. Cercetările arheologice recente au sesizat în această zonă un nivel de arsură, încadrat cronologic perioadei amintite¹³. Între anii 1474 (6982) august 26¹⁴ și <1493> martie¹⁵, se înregistrează un hiatus în documentele emise de cancelaria lui Ștefan cel Mare, la Curtea domnească din Vaslui, ceea ce explică, în plus, situația semnalată.

Reconstruită și îmbogățită în anul 1490 printr-o frumoasă biserică paraclis, cu hramul Tăierea Capului Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul,¹⁶ reședința voievodală de aici era pregătită, în ianuarie 1495, să aniverseze, cu toată măreția cuvenită, împlinirea a două decenii de la marea victorie antiotomană. Voievodul împreună cu cei doi fii ai săi, Alexandru și Bogdan -Vlad, întregul divan, înaltul cler, marea boierime și desigur mulțimea din sate și târguri vor fi petrecut în ospețe și veselie întreaga lună, iar vitejii moldoveni se vor fi bucurat de mărinimia domnească.

Pentru **credincioasă slujbă** sunt răsplătiți deopotrivă boieri din sfatul domnesc și oșteni obișnuiți. Un document emis la 10 ianuarie 1495 arăta că „*pe această adevărată slugă a noastră Miclea și pe surorile lui, Mălina și Burae și Greaca, fiii Stanei, nepoții lui Ivan, i-am miluit cu deosebita noastră milă, le-am dat și le-am întărit în țara noastră, în Moldova, dreapta lor ocină, un sat pe Cneaja, anume unde a fost casa bunicului lor, Ivan (...)*”¹⁷ Presupunem că cel ce-l slujise în lupte pe Ștefan cel Mare putea fi acel Ivan, care, la data emiterii documentului, nu mai era în viață.

Tot la 10 ianuarie 1495, voievodul întărește jumătate de sat pe Cuțitna anume Fofășeștii „*cumpărate de Vasco și Mihul Bontea și Mihăilă și Toderică al Dolhii*”, specificându-se că „*le-am întărit pentru dreapta lor slujbă și pentru că ei și-au cumpărat cu banii lor drepti*”¹⁸.

La 11 ianuarie 1495, într-un alt act emis la Vaslui, se menționa că „*acest adevărat credincios al nostru pan Călnău spătar ne-a slujit nouă drept și credincios. Deci noi văzând slujba lui dreaptă și credincioasă către noi, l-am miluit cu deosebita noastră milă și i-am dat și i-am întărit de la noi în țara noastră Moldova, jumătate din satul anume Piscul, pe Bârlad partea de sus, și jumătate din moara ce este pe Bârlad; iar cealaltă jumătate a aceleiași mori să fie lui pan Eremia postelnic*”¹⁹

În aceeași zi un alt document arăta că „*aceste adevărate slugi ale noastre Mareș și Duma Mălăescul și Sima și Nicoară și Petrică ne-au slujit drept și credincios. Deci, noi văzând dreapta și credincioasa lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă, le-am dat și întărit de la noi în țara noastră în Moldova un sat pe Bârlad... Mereștii*”²⁰.

Tot la 11 ianuarie 1495, o danic domnească era făcută lui pan Petru ușar: „*această adevărată slugă a noastră, pan Petru ușar, ne-a slujit drept și credincios.*

De aceea, noi văzând dreapta și credincioasa lor slujbă către noi, l-am miluit cu deosebita noastră milă, i-am dat și i-am întărit de la noi în țara noastră, Moldova, jumătate din satul de pe Bârlad anume Tomceștii, partea de sus și jumătate din zăgazul pentru prins pește care este la Bârlad"²¹

În ziua următoare, 12 ianuarie, domnul făcea daniile lui **Alexa și Jurca și Dragoșe și Giurgea**: „*De aceea noi, văzând dreapta și credincioasa lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă, le-am dat și le-am întărit de la noi în țara noastră, Moldova, un sat la Dimaci, anume Țigăncii*”²².

Un alt act din 12 ianuarie era o danie domnească pentru pan Eremia postelnicul: „*acest adevărat credincios al nostru pan Eremia postelnic ne-a slujit nouă drept și credincios. Deci noi văzând slujba lui dreaptă și credincioasă către noi, l-am miluit cu deosebita noastră milă, i-am dat și i-am întărit de la noi în țara noastră Moldova, jumătate din satul anume Piscul, pe Bârlad, partea de jos și jumătate din moara ce este pe Bârlad; iar cealaltă jumătate din aceea moară să fie lui pan Călnău spătar*”²³

De remarcat că, cei ce se bucurau de daniile domnești, pentru credincioasă slujbă, uneori dețineau ranguri în divanul domnesc iar alții nu făceau parte din marea boierime, numele lor nefiind însoțit de apelativul „pan”

Arhivele păstrează și alte documente emise la Vaslui în aceeași zi de 12 ianuarie 1495. Unul dintre acestea era un act de danie pentru Fete și frații lui, Vasiu și Tatul: „*aceste adevărate slugi ale noastre, Fete și frații lui, Vasiu și Tatul, ne-au slujit drept și credincios. De aceea, noi văzând dreapta și credincioasa lor slujbă către noi, i-am miluit cu deosebita noastră milă, le-am dat și le-am întărit la noi în țara noastră, Moldova, jumătate din seliștea de pe Bârlad, anume Fundenii, partea de jos*”²⁴.

Un alt document era un act de danie pentru „*acești adevărați slugi ale noastre, Focșa și Berehoiu și Bantăși, slugi nouă drepte și credincioase; drept aceea văzând și noi a lor dreaptă slujbă și cu credință și noi ne-am milostivit spre dânșii și deosebit cu a noastră milă am dat și le-am întărit lor de la noi, din pământul nostru al Moldovei, un loc de pustie, la fundul Covurluiului cu apă, între Rădești și între Voinești, ca să-și facă loru-și siliști de sat (...)*”²⁵ Alt document, emis în aceeași zi, era o danie pentru „*aceste adevărate slugi ale noastre, Frățilă și nepoții lui, Mareș și Florea și Danciul și Badea <care>, ne-au slujit nouă drept și credincios. Deci noi văzând slujba lor dreaptă și credincioasă către noi i-am miluit cu deosebita noastră milă și le-am dat și le-am întărit <de la> noi în țara noastră, Moldova, un sat pe Bârlad, la Rătud, anume Lieștii(...)*”²⁶

Cancelaria domnească emitea din Vaslui, în ianuarie 1495, un număr mare de documente, desigur nu toate acte de danie „*pentru dreaptă și credincioasă slujbă*” ci și „*pentru că le este ocină dreaptă*” sau „*fiindcă și-au cumpărat-o pe banii lor drepti*”²⁷.

În acea lună ianuarie a anului 1495, la Curtea Domnească de la Vaslui, de curând refăcută, se aducea, cu pioșenie, slavă lui Dumnezeu pentru izbânzile avute în lupte. Voievodul își arăta, în același timp, recunoștința pentru loialitatea și faptele de arme ale eroilor moldoveni.

Aniversarea a două decenii de la victoria bătăliei avea menirea, desigur calculată de către voievod, de a menține trează vigilența și vigoarea neamului

moldovenesc, într-o perioadă când amenințările externe la integritatea statală trebuiau luate în calcul cu multă luciditate²⁸

Poziția geografică a Vasluiului îl definise ca punct strategic în apărarea țării; importantul său rol politic și militar se dovedise din plin la 10 ianuarie 1475.

O ultimă mare bătălie pomenită de cronici este cea purtată de Ștefan cel Mare cu oastea leșească condusă de craiul Albert, la Codrii Cozminului, în ziua de 26 octombrie 1497. Urmărirea și alungarea invadatorilor iar apoi sărbătorirea victoriei sunt relatate astfel: „*Și luni octombrie 30, iarăși a fost respins craiul de la Cernăuți și a trecut râul Prut. Și de acolo a fugit cu câțiva oșteni puțini și deabia a scăpat. Iar însuși domnul Ștefan voievod a slobozit toată oastea sa pe fiecare la ale sale și așa a poruncit tuturor vitejilor și boierilor săi să se adune în ziua Sfântului Nicolae în târgul numit Hârlău. Deci s-au adunat toți în acea zi. Și acolo atunci domnul Ștefan voievod a făcut mare ospăț tuturor boierilor săi, de la mare până la mic și atunci a instituit mulți viteji și i-a dăruit atunci cu daruri scumpe, fiecare după vrednicia sa.*

Și i-a slobozit la ale lor și i-a învățat să laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu cel prea înalt pentru cele ce le-au fost dăruite, pentru că toate biruințele sunt de la Dumnezeu”²⁹

Tradiția despre protecția de care se bucura oastea moldovenească din partea sfinților prăznuiți în ziua bătăliei era transmisă peste vreme și consemnată la jumătatea secolului al XVII-lea de cronicarul Grigore Ureche. În lupta de la Râmnic cu Țepeluș, din 8 iulie 1481, Ștefan vodă a biruit „*cu mila lui Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a tuturor sfinților și cu ajutorul sfântului și a marelui mucenic a lui Hristos, Procopie (...)*”³⁰, iar în bătălia de la 26 octombrie 1497 de la Codrii Cosminului, moldovenii au învins oastea leșească a craiului Albert „*luîndu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a sfântului mucenic Dimitrie (...)*”³¹ Acest fenomen, se observa într-un studiu recent, „reprezintă o întrepătrundere între temporal și transcendent, creionând elementul de sacralitate al monarhiei ștefaniene. Obținerea unor asemenea reprezentări la nivelul imaginarului social și propagarea lor în timp nu a fost posibilă decât printr-o propagandă asiduă de asociere a persoanei domnului cu sfera sacralului, de aici rezultând baza structurală a cultului lui *Sfeti Ștefan vodă (...)*”³².

Inscripțiile monumentelor ecleziastice sau cele de pe obiectele de danie păstrează, totodată, peste veacuri, memoria istoriei. Ctitoria domnească Sf. Mihail de la Războieni (1496) era gândită pentru a aminti generațiilor viitoare jertfele aduse de moldoveni, cu două decenii în urmă, în bătălia de la Pârâul Alb (26 iulie 1476), pentru apărarea entității statale și a credinței creștine. Caracterul comemorativ era precizat chiar în pisanie: „*pentru amintirea și pentru pomenirea tuturor dreptcredincioșilor creștini care s-au prăpădit aici*”³³ Se definea pentru prima dată în istoria noastră specificul de **necropolă a martirilor** dat unei ctitorii.

Conștient de importanța momentului istoric pe care îl trăia și-l făurea, de necesitatea amintirii acelor fapte, voievodul poruncise ca ele să fie consemnate în Cronica oficială de Curte.

„Letopisețul anonim al Moldovei” este considerat a fi o copie a letopisețului oficial scris din voința lui Ștefan cel Mare, letopiseț continuat cu un adaos izolat din anul 1507, din timpul domniei fiului său, **Bogdan - Vlad**.

Voievodul își arăta, în același timp, respectul pentru evenimente aproape uitate. Încercând să reconstituie primele pagini din istoria țării, *Letopisețul* redactat la Curtea de la Suceava ne va aminti înaintașii lui Ștefan cel Mare la tronul Moldovei, fapte petrecute cu mai bine de o sută de ani în urmă.

Aducerea la Putna a bisericii de lemn de la Volovăț, monument legat, prin tradiție, de memoria lui Dragoș vodă - întemeietorul Moldovei, ridicarea la Volovăț a Bisericii Înălțarea Sfintei Cruci (1500 - 1502), așezarea din porunca sa a lespedilor funerare pe mormintele vechilor voievozi, morminte ce se află în Biserica Sfântul Nicolae Domnesc de la Rădăuți, sunt alte momente din istoria Moldovei ce pun în lumină respectul și responsabilitatea ce o simțea „*Binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt*” pentru memoria istoriei.

NOTE:

1. *Cronicile slavo-române din sec. XV - XVI publicate de Ion Bogdan*, ed. P. P. Panaitescu [în continuare: *Cronicile slavo - române*], București, 1959, p. 62.
2. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, București, <1958 >, p. 92.
3. *Cronicile slavo - române*, p. 50.
4. *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare* [în continuare: *Repertoriul*], București, 1958, cat. 117, p. 340, fig. 239; Corina Nicolescu, *Arta metalelor prețioase în România*, București, 1973, p. 30, catalog 31, fig. 33.
5. V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările române*, București, 1959, p. 890, fig. 845.
6. *Cronicile slavo-române*, p. 15 („Letopisețul anonim al Moldovei”).
7. V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 888, fig. 842-843; *Repertoriul*, cat. 166, p. 425-431.
8. *Cronicile slavo-române*, p. 16 („Letopisețul anonim al Moldovei”). Relatarea o regăsim, într-o redactare foarte asemănătoare, în „Letopisețul de la Putna” (II), Cf. *op. cit.*, p. 62.
9. *Ibidem*, p. 17.
10. Ștefan S. Gorovei, *Maria Asanina Paleologhina, doamna Moldovei (I)*, *SMIM*, XXII, 2004, p. 10; vezi și B. Guenée, F. Lehoux, *Les entrées royales françaises de 1328 à 1515*, Paris, 1968; Lawrence M. Bryant, *La cérémonie de l'entrée à Paris au Moyen Age*, în „*Annales ESC*”, 1986, 3, p. 513-542; idem, *The King and the City in the Parisian Royal Entry Ceremony: Politics, Ritual and Art in the Renaissance*, Genève, 1986; Ralph E. Giesey, *Modèles de pouvoir dans les rites royaux en France*, în „*Annales ESC*”, 1986, 3, p. 588-591.
11. *Cronicile slavo-române*, p. 18.
12. *Ibidem*, p. 19.
13. Informații obținute de la arheologul Laurențiu Chiriac, căruia îi mulțumim și pe această cale.

14. *DRH, A, Moldova*, vol. II (1449-1486), București, 1976, doc. 198, p. 184-185.
15. *DIR, veac XV, A, Moldova*, vol. II (1476 - 1500), București, 1954, doc. 169, p.184-185.
16. *Repertoriul...*, p.87, fig. 51-53. Hramul *Tăierea Capului Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul* dat bisericii paraclis de la Vaslui era ales de domnitor spre slava sfântului amintit, socotit probabil a fi fost ocrotitorul armatei moldovene în lupta din 10 ianuarie 1475. Biserica creștină sărbătorește Soborul Sf. Prooroc Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul Domnului la 7 ianuarie, iar *Tăierea Capului Sf. Prooroc Ioan Botezătorul* la 29 august.
17. *DIR, veac XV, A, Moldova*, vol. II (1449 - 1500), București, 1976, doc. 196, p.213-214.
18. *Ibidem*, doc. 197, p. 214-215.
19. *Ibidem*, doc. 198, p. 215-216.
20. *Ibidem*, doc. 199, p. 216-217.
21. *Ibidem*, doc. 200, p. 217-218.
22. *Ibidem*, doc. 202, p. 219.
23. *Ibidem*, doc. 203, p. 219-220.
24. *Ibidem*, doc.204, p. 220-221.
25. *Ibidem*, doc. 205, p. 221-222.
26. *Ibidem*, doc. 206, p. 222-223.
27. *Ibidem*, doc. 207-214, 216, p. 223-232, 234-235.
28. Eugen Denize, *Ștefan cel Mare. Dimensiunea internațională a domniei*. Editura „Cetatea de Scaun”, 2004, p. 126 ș.c.l.
29. *Cronicile slavo-române*, p. 21-22.
30. Grigore Ureche, *op. cit.* , p. 105.
31. *Ibidem*, p. 113.
32. Liviu Pilat, *Mesianism și escatologie în imaginarul epocii lui Ștefan cel Mare*, SMIM, XXII, 2004, p. 113.
33. *Repertoriul*, p. 143.

RECORDING THE MAJOR HISTORICAL EVENTS DURING THE REIGN OF STEPHEN THE GREAT

SUMMARY

Economical development, cultural blooming, territorial integrity and permanence of Christianity were the major characteristics of Moldavian history during the second half of the 15th century.

Prince Stephen the Great (1457-1504), a prominent character of his time, wished his epoch to be remembered by his people. The official court's chronicle narrated every thrilling battle, the prince's victorious entrance into the Princely Residence of Suceava, as well as religious services serving as thanks to the higher power that protected them during the battles. The princely magnanimity towards the brave Moldavians was noted in the chancellery's papers.

The twenty years anniversary of the victory in Vaslui battle (known as High Bridge victory) was celebrated with festivity in January 1495, at Princely Residence of Vaslui, and the twenty years commemoration of Moldavian sacrifice in White Valley's battle (1476) took place with high solemnity by dedicating Razboieni's Church to the commemoration of the martyrs in 1496.

The prince showed respect to his precursors to the princely throne. The notes of the official court's chronicle refreshed people's memory with the major events and names of the first Moldavian princes; their tombs located inside Princely Church of Radauti have been covered with tombstones artistically cut and inscribed under Stephen the Great's order; the church built at Volovat between 1502-1503 was dedicated to the memory of the principality-founding prince - Dragos.

The gifts to the church (*e.g.* the censer offered to Putna Monastery in 12 of April 1470, and the gilded cover of the Humor's Four Gospel Book - 1487), as well as some foundations made in 1487 and 1497 were related to the anniversary of the date when Stephen the Great was crowned.

Moldavia's glorious events have been recorded into the history due to the strong personality of the prince Stephen the Great.

ANEXE

Fig. 1 - Mănăstirea Putna. Biserica "Adormirea Maicii Domnului", ctitorie din 1470 a voievodului Ștefan cel Mare, refăcută între anii 1653 - 1662

Putna Monastery. "The Dormition of the Virgin" church. 1470,
rebuilt 1653-1662
<http://www.cimec.muzeuvaslui.ro>

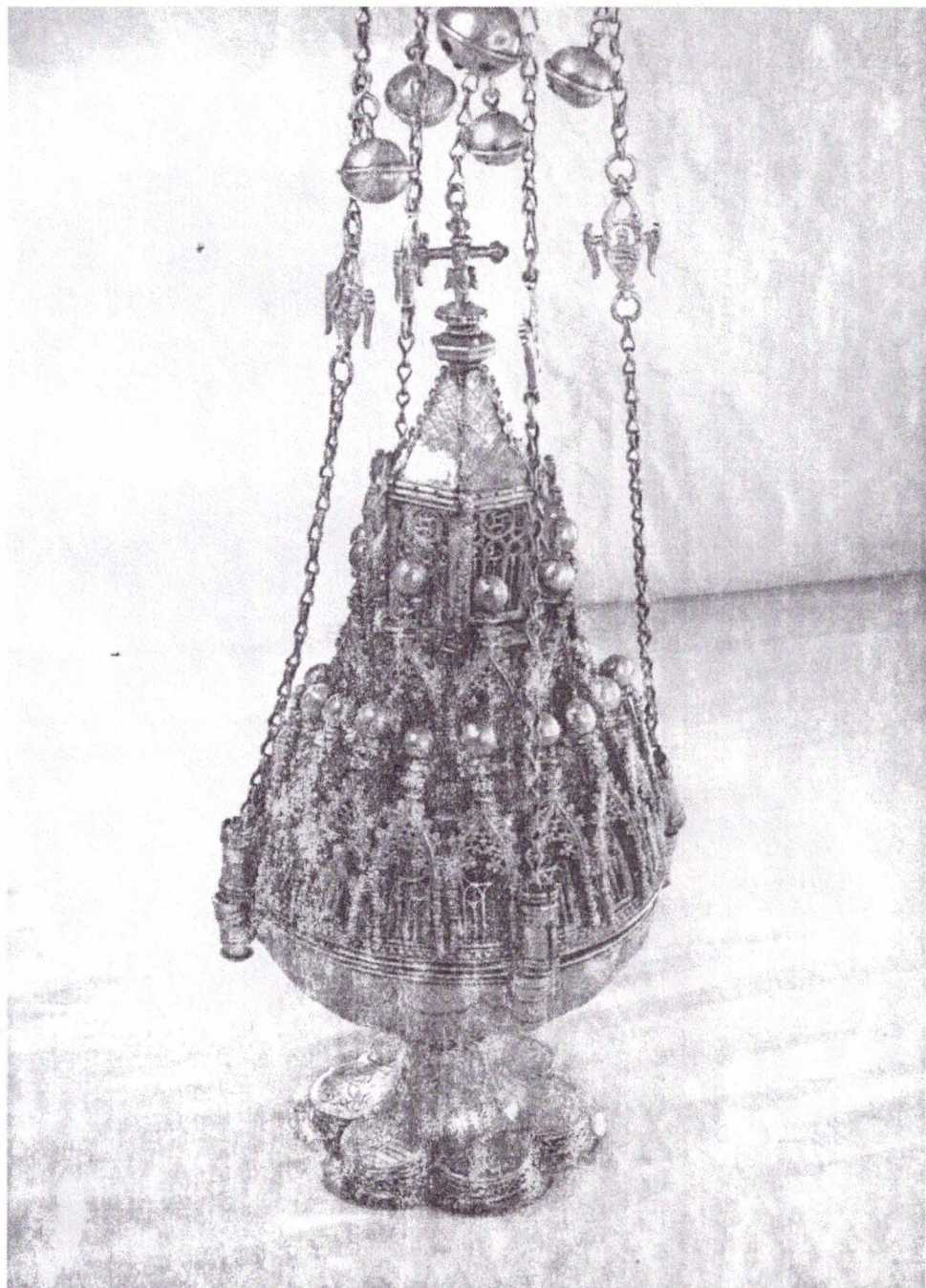

Fig. 2 - Cădelnița dăruită de Ștefan cel Mare mănăstirii Putna, în anul 1470
Censer bestowed by Stephen the Great to Putna Monastery. 1470.

Putna Monastery, museum

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuaslui.ro>

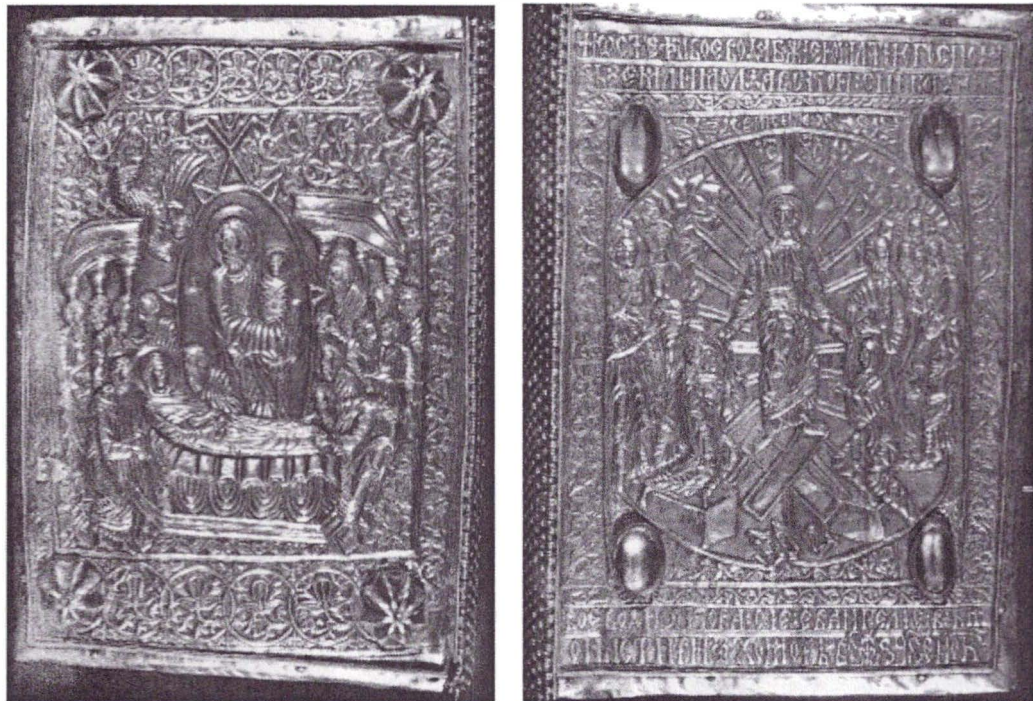

Fig. 3 - Ferecătura Tetraevangheliarului dăruit de voievodul Bogdan - Vlad
mănăstirii Putna în anul 1507

Gilded cover of the Four Gospel Book bestowed by prince

Bogdan - Vlad to Putna Monastery, 1507

<http://www.cmae.ro> <http://www.muzeulvaslui.ro>

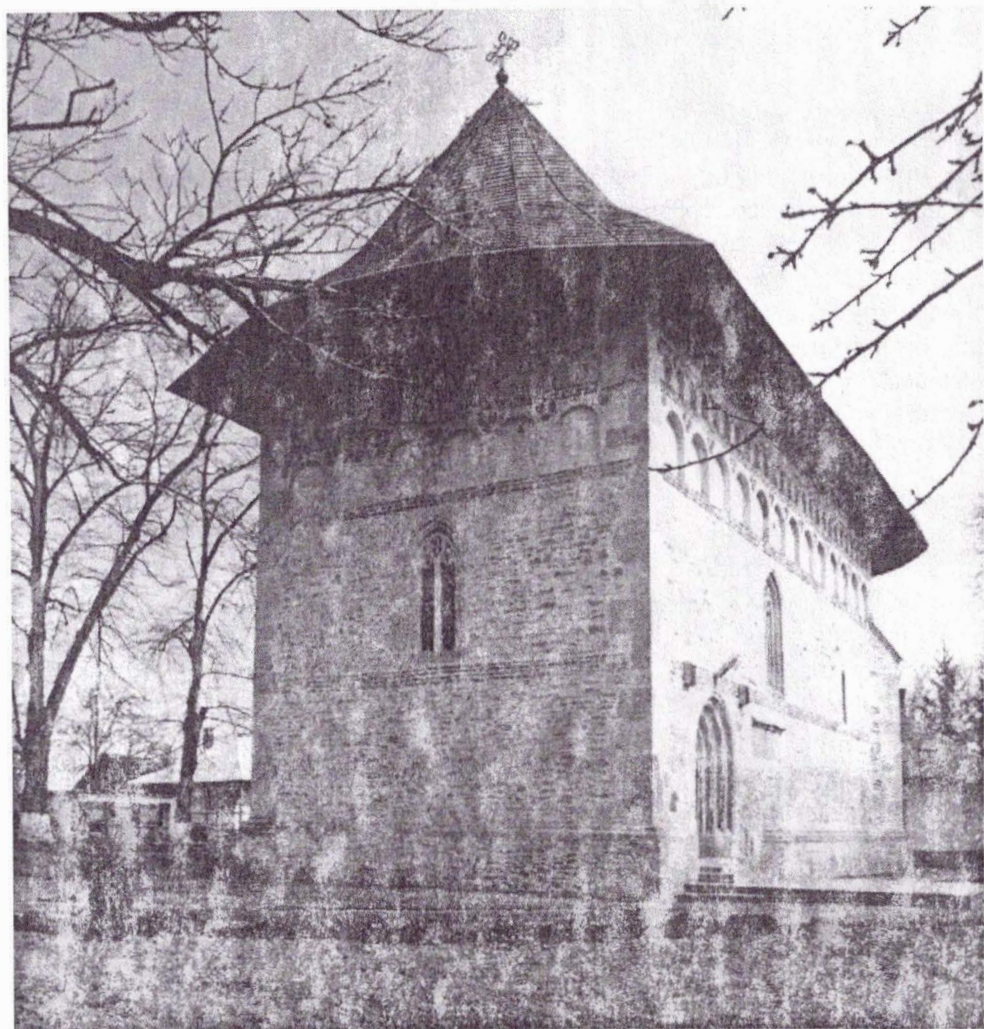

Fig. 4 - Războieni. Biserica "Sf. Mihail" (1496)
Războieni. "St. Michael" church (1496)